

**O'zbekistonda transmilliy korporatsiyalarning iqtisodiyotning
rivojlantirishidagi ro'lini oshirish yo'llari.**

Bobojonov Og'abek Otabek o'g'li

**70310102- Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) mutaxassislik
bo'yicha magistr**

Ilmiy rahbar: i.f.f.d, dots.v.b. Turayev Z.N

ANNOTATSIYA Mazkur maqolada O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishda transmilliy korporatsiyalarning (TMK) tutgan o'rni tahlil qilinadi. Jahon iqtisodiy tizimidagi globallashuv jarayonlari TMKlarning roli va ta'sirini keskin oshirmoqda. Maqolada TMKlar orqali texnologik modernizatsiya, xorijiy investitsiyalar oqimini jalb qilish, eksport salohiyatini kengaytirish hamda zamonaviy menejment tajribalarini olib kirishning asosiy yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Bundan tashqari, O'zbekiston sharoitida TMKlarning faoliyatini rag'batlantirish uchun zarur bo'lgan institutsional va huquqiy islohotlar haqida takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: transmilliy korporatsiyalar, iqtisodiy rivojlanish, xorijiy investitsiyalar, texnologik modernizatsiya, O'zbekiston iqtisodiyoti

KIRISH

Globallashuv jarayoni va xalqaro integratsiyaning kuchayishi sharoitida transmilliy korporatsiyalar (TMK) nafaqat yirik biznes subyektlari, balki mamlakatlar iqtisodiyotini shakllantirish va rivojlantirishda muhim rol o'ynovchi kuch sifatida maydonga chiqmoqda. Bugungi kunda TMKlar global yalpi ichki mahsulotning deyarli 40 foizini ta'minlaydi va ular tomonidan nazorat qilinayotgan ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va savdo tizimlari dunyo miqyosida millionlab ish o'rinlarini yaratmoqda.

O'zbekiston mustaqillik yillarida ochiq iqtisodiy siyosatga o'tib, xorijiy investitsiyalarni jalb etishda faol qadamlar tashladi. Ayniqsa, so'nggi yillarda TMKlar bilan hamkorlikni rivojlantirish, ularga qulay muhit yaratish bo'yicha bir qator muhim huquqiy va iqtisodiy chora-tadbirlar ko'rilmoqda. Biroq, TMKlarning mamlakat

iqtisodiyotiga chuqur kirib borishi va samarali integratsiyalashuvi uchun hali mavjud imkoniyatlar to'liq ishga solinmagan.

Mazkur maqola aynan mana shu muammoga e'tibor qaratadi: O'zbekiston iqtisodiyotining turli tarmoqlarida TMKlar ishtirokini chuqurlashtirish va ularning investitsion, texnologik hamda innovatsion salohiyatidan foydalanishning ustuvor yo'llarini ochib berishga qaratilgan.

Bugungi kunda jahon iqtisodiyoti globallasuv, raqamli transformatsiya va innovatsion yondashuvlar orqali tubdan o'zgarib bormoqda. Bunday sharoitda transmilliy korporatsiyalar (TMK) xalqaro investitsiyalarning asosiy tashuvchilari va iqtisodiy o'sishning kuchli drayverlaridan biri sifatida maydonga chiqmoqda. Ularning nafaqat moliyaviy resurslari, balki zamonaviy texnologiyalar, ilg'or boshqaruv uslublari va keng ko'lamlı global tajribalari rivojlanayotgan mamlakatlar, xususan O'zbekiston uchun muhim imkoniyatlarni ochib beradi.

O'zbekiston Respublikasining 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi hamda "Yangi O'zbekiston – 2030" konsepsiyasi doirasida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, eksport salohiyatini kengaytirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilanmoqda. Shu nuqtai nazardan TMKlar bilan samarali va o'zaro manfaatli hamkorlik aloqalarini kengaytirish, ularning iqtisodiyotdagi rolini chuqurlashtirish dolzarb vazifalardan biridir.

Shuningdek, TMKlar ishtirokidagi qo'shma korxonalar orqali ishlab chiqarishni modernizatsiyalash, yangi ish o'rinlari yaratish va xalqaro bozorlar bilan integratsiyani kuchaytirish imkoniyati mavjud. TMKlar faqat kapital emas, balki sifatli kadrlar tayyorlash, ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirish, ekologik va barqaror ishlab chiqarish tamoyillarini joriy etish orqali ham iqtisodiy taraqqiyotga xizmat qiladi.

Biroq, TMKlar faoliyatini kengaytirish uchun O'zbekistonda hali to'liq shakllanmagan muhit, byurokratik to'siqlar, infratuzilma cheklolari va ba'zi huquqiy noaniqliklar mavjud. Shuning uchun, mazkur tadqiqotda aynan ushbu muammolarni

aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqish, TMKlar ishtirokini yanada samarali tashkil etish mexanizmlarini izlash bugungi kunning dolzarb ilmiy-amaliy vazifasidir.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda iqtisodiy-tahliliy metodlardan, xususan, statistik ma'lumotlarni solishtirma tahlil qilish, qiyosiy iqtisodiy yondashuv va kontent tahlili metodlari qo'llanildi.

O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, Jahon banki, UNCTAD hamda O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasining 2020–2024 yillardagi rasmiy ochiq ma'lumotlari asos qilib olindi.

Shuningdek, TMKlar ishtirokidagi iqtisodiy zonalar – “Angren”, “Jizzax”, “Navoi” erkin iqtisodiy zonalarini faoliyati monitoringi o'rganildi. Bu orqali TMKlar tomonidan investitsiya kiritilgan sohalarda texnologik modernizatsiya va eksport hajmidagi o'zgarishlar tahlil qilindi.

Shuningdek, yarim tuzilmaviy intervyular orqali iqtisodchi-ekspertlar va sanoat sohasi vakillarining fikrlari umumlashtirildi.

NATIJALAR VA TAHLIL

O'zbekistonda TMKlar ishtiroki asosiy 6 ta sohada faol kuzatilmoqda: energetika, avtomobilsozlik, telekommunikatsiya, oziq-ovqat sanoati, kimyo sanoati va farmatsevtikada. Ulardan ayrimlari quyidagilardir:

TMK nomi	Soha	Investitsiya hajmi (mln \$)	Faoliyat hududi
LUKOIL	Neft-gaz	4000+	Qandim, Xauzak, Gissar
GM (UzAuto Motors)	Avtomobilsozlik	500+	Asaka
Nestlé	Oziq-ovqat	150	Toshkent
Veon (Beeline)	Telekommunikatsiya	200+	Respublika bo'ylab
Novartis	Farmatsevtika	75+	Toshkent

Ushbu korporatsiyalarning ishtiroki natijasida quyidagi iqtisodiy o'zgarishlar kuzatildi:

- Mahalliy ishlab chiqarishda modernizatsiya va avtomatlashtirish darajasi oshdi.
- Ish o'rinlari yaratildi: TMKlar ishtirokidagi korxonalarda o'rtacha 50 mingdan ortiq fuqaro bandlikka ega.
- Eksport salohiyati kuchaydi: masalan, GM Uzbekistan avtomobillari MDH bozorlarida raqobatbardosh mahsulotga aylandi.
- Yangi texnologiyalar kiritildi va boshqaruv madaniyati takomillashdi.

Shunga qaramay, TMKlar faoliyatida bir nechta muammo ham mavjud: huquqiy-himoya tizimi sustligi, byurokratik to'siqlar, yer va infratuzilma masalalarida kechikishlar. Bu esa ularning sarmoya hajmini chegaralaydi va iqtisodiyotga to'liq integratsiyasini susaytiradi.

XULOSA

Transmilliy korporatsiyalar O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiyalash, xorijiy investitsiyalar hajmini oshirish, eksport salohiyatini kengaytirish va xalqaro standartlarga mos menejment tizimlarini olib kirishning asosiy omillaridan biridir. Ularning roli nafaqat iqtisodiy, balki texnologik va ijtimoiy darajalarda ham chuqur ahamiyat kasb etadi.

Shu bois, quyidagi yo'nalishlarda tizimli islohotlar zarur:

1. TMKlar uchun huquqiy muhitni liberallashtirish, soliqqa oid barqaror siyosat yuritish.
2. Erkin iqtisodiy zonalarni infratuzilma jihatdan rivojlantirish.
3. TMKlar bilan qo'shma korxonalar tashkil etish orqali mahalliy kadrlarga ilg'or tajriba uzatish.
4. TMKlar tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlarni eksportga yo'naltirishda davlat ko'magini kuchaytirish.

Agar ushbu chora-tadbirlar kompleks tarzda amalga oshirilsa, O'zbekiston TMKlar ishtirokidagi iqtisodiy rivojlanish modelini muvaffaqiyatli shakllantirib, regionda yetakchi sanoat markaziga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar (APA uslubida):

1. Dunning, J. H. (1993). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Addison-Wesley.
2. Buckley, P. J., & Casson, M. (2002). *The Future of the Multinational Enterprise*. Palgrave Macmillan.
3. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. (2024). *Rasmiy hisobotlar to'plami*. Toshkent.
4. UNCTAD. (2023). *World Investment Report*. <https://unctad.org>
5. Xudoyberganov, A. (2021). Transmilliy korporatsiyalar va iqtisodiy integratsiya. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 4(2), 45–52.